Саша Кнежевић

СВЕ СМРТИ БАБЕ РУЖЕ

– *Шта ти знаш, моја Ружо, шта је депресија!* Боро је био Ружин најмлађи ђевер. Бијаше лијеп ко ђевојка кад је дошла у Костиће. Сад се некако и он збабио, мада је још увијек остао онако господараст и фин мимо друге Костиће. А село је говорило: *Шта учини Сарајво од накої момка?* Село ко село. Није Ружа никад вољела ни да чује шта је село за њ говорило. А село је морало о свакоме имати шта рећи. Ноћи су дуге. Зимске су биле одувијек, али нарочито како је ова црна електрика дошла и народ купио радио, телевизију. Нико се више не пита што ти иза поноћи гори жаруља у соби. А љетне су још горе. Народ се премори, па заспи мало у први мрак и онда се пробуди пред зору и не зна куд би са собом. И онда их има тако и крену по кућама, вајатима, шљивицима. А село је мало, свак је свакоме неки род и кад некога западне тај нагон за швалерацијом, није нимало лако.

– *Бар да имамо учитељицу?* Жене су на мјесто учитељице спомињале шумара, али потајно и свакако мимо Руже. Њој је и њене муке било напретек. Кад су просци ушли у њену кућу мађеха јој је дошапнула: *Овај твој је опасан женскарош.* Ружи је било свеједно. Полусестре су јој стасавале и за њу је одавно род постао претијесан. Мајка јој је умрла на породу, не стигавши ни први пут да је подоји. Нико јој то никад није опростио. А волио ју је отац, онолико колико су очеви у та доба знали вољети кћери. И удао ју је у добру кућу. У треће село, да му њена мука не буде на оку, али да му може притећи кад затреба. И кад се разболио, пазила га је пола године. Друга његова дјеца су отишла у град и мајку су повели. Он није хтио, можда зато што га нико није ни позвао. Долазили су понекад и односили из магазе као окупатори.

– *Друга жена се најбоље воли!*, говорио је Ружин отац. Разочарао је и њу и сву ту њену дјецу својим тестаментом којим је све оставио Ружи, приде захтијевајући да се сахрани поред њене мајке. Ружа им је ставила заједничку слику. Са свадбе. Није имало смисла да поред мајчине дјевојачке слике стави очеву ђедовску.

– *Они су умрли заједно!* За Ружу је то била једина истина. Мађеха је мало пријетила, мало се као судила, али онда је Ружин муж на ђедовој годишњици метно пиштољ пред попа.

– *Ко од данас, од вас, уђе у ову авлију пресудиће му Драгишин маузер!* Драгиша њен је био чувар у шумском предузећу, он је имао занат, нико није знао какав, али је био писмен и преписмен за то мјесто. Да је био амбициозан и зашта друго сем за ону ствар далеко је могао догурати. Мада, он се није жалио. И кад су у селу вапили за учитељицом, он се није јављао. Била је у другом селу учитељица. Село је било муслиманско, учитељица није. И шта ће весела, куд ће, с ким ће. Нису више ниједно били млади. Сриједа, сриједа је била њихов дан.

Није Ружа умрла због учитељице. Она је била ко зна одакле и то је било све у другом селу. Не умире се за сваким. Кад би јој жене тако јавиле за неку или за једну од њих, она би само прислужила кандило поред свеца којег је донијела из очеве куће. Драгиша је био комуниста, комунисти су тада били на цијени код жена. Ружа не би у кандило стављала уље, него јазавичји лој. Кад би се вратио, Драгиша би знао да и она зна и бивало му је тешко. Јесте он био комуниста, али је био добар човјек. У начелу. Ружа је живила и трпила. Ружа је продавала сијено с очевог имања, воће, давала је њиву у закуп, добијала с јесени за шуму. Ружа је имала књижицу у банци. Боро јој је отворио. Боро је радио у банци, претварао је динаре у марке. Ружа није ишла у школу, али је знала бројеве и вољела је нуле на свом рачуну. Све ће то неко наслиједити.

Тако је и умрла, ономад. Нека се млада жена, градска, појавила на вратима са дјечаком од пет година. Дјечак је био Он. А она, младе јеле дуж погледа сади. Ништа није морала да јој каже, жене су јој то давно испричале, али није знала да је оволики порастао. Ружа је дјечака оставила код куће, а жена је отишла. Шта је ту Драгиша могао. Кад оће ђаво, она се жена прокурвала у касаби и Драгиши је то тешко пало па је отишао да је тражи. На крају је и он прешао у касабу да живи с њом. А Ружа је гајила дијете. Чим је Драгиша пошао, скувала је лоја јазавичјег с дивљим медом, врело просула по кућељи и, док је врује, ставила му на муда. Од тога мушки змајеве праве.

Кад је дјечак узео седму дошли су по њега да га воде у школу. Е тад је Ружа умрла, не одмах, прво је престала да једе, онда је занијемила и на крају умало није запалила кућу јазавичјом машћу. Позвали су ветеринара из трећег села и он је констатовао смрт. Драгиша је дошао сам и онда су почели да пристижу и остали. Увече их бјеше пуна кућа. Унеке замириса кафа. Ружа је стајала крај шпорета и пекла ју, како само она зна. Неке жене падоше у несвијест, неке се разбјежаше, Драгиша помисли да би му маузер сад добро дошао, само поп рече: *Е вала, Ружо, нек си се сјетила*.

Кад их је послужила, бјеше опет мало занемоћала и заова јој даде шољу млијека и комад погаче коју је испекла за сахрану. Нико није знао замијесити погачу спрам ње. И кад се сви разиђоше Боро сједе поред ње и рече јој: *Шта ти знаш, моја Ружо, шта је депресија!*

– Срећа је твоја па никад ниси била у Сарајву за првих оних јесењих дана. Киши дан-два и онда се она магла помијеша с облацима, облаци са смогом и сви заједно висе с оних литица и зградурина и цвиле. Тачно их чујеш ђе цвиле, ко куче кад га отмеш од мајке и бациш у вртачу. И онда ти од тога почне зујати у ушима, трећи дан чујеш гласове, ноћу те стану дозивати мртви, твоји мртви, они које си издао, које си напустио. И онда престанеш јести, неки опет од страха да не престану јести назор једу, жене поготово, па се удебљају. Онда им се стану јављати нови гласови...

– Гласови нерођене дјеце? Ружа није имала дјеце. Имала их је у сну, дојила их је, кад су поодрасла одвајала им млијека и од ручка, веш им прала, али би све то кришом поспремила да Драгиша шта не посумња кад се пробуди. Ишли су по доктора, свуда су ишли, код хоџе у Трново и код неке Рабије што скида сихире и под Острог се пењала пјешке два пута. Тамо јој је нека жена поред које је занођила у доњем манастиру рекла да није до ње, да јој је човјек мртав за те ствари. Послије није ишла нигдје. Није више била крива за смрт своје нерођене дјеце. Сањала је како се удавала за оног Гаврила,

кумовог братића. Знала је да је то гријех, али само је сањала. Двије кћерке би му родила и једног сина. И имена им је сањала и како сина тог жене, а кћери удају из очеве куће, као што је и ред да се кћери удају, а не ко њу што су одвели. Падала је киша. Коњи нису могли ходати кроз шуму колико је блато било. Кад је дошла у ову кућу, само је жељела да скине све са себе и да сапере то блато, али није било воде. Требало је да оде на бунар, али она је узела неке суде и метнула их под стрехе. Опрала се оном кишницом и одјећу своју је опрала у њој. Кад је дошла у собу, Драгиша је лежао го на кревету својих мртвих родитеља. Хтјела је да му каже да се не ваља ту, да је боље да на под скупа легну, у појату, под орах, али шта би онда он о њој помислио и село за њу причало.

Никада с њим није легла нигдје друго осим на тај смртни кревет. Чему се могла надати. Кад су једном заноћили код Боре у Сарајеву, он се није дао, као било га брата срамота, а она је знала да се боји ње, боји се да ће занијети и да ће је онда можда и завољети колико је волио те друге жене. Он је ту њену смрт искористио да побјегне од оне жене и да се врати у своју кућу. Ружа је избацила онај кревет и купила нов, и регал је купила. Опремила је обје куће грађански. Купила је и шпорет на струју и уредила купатило. Били су већ исувише стари за било шта друго.

Драгиша јој се исповиједио да је у пензији, да тешко заспи и слабо спава, да му срце понекад не куца по неколико минута, па онда полуди, да је скоро заборавио да дише. Отишли су код Боре, остали су неколико дана. Драгиша је лежао у болници, она је с Бором ишла на жичару, у кино су ишли, водио ју је у музеј онај велики и онај мали испред кога су стајале стопе Гаврила Принципа. Стала је у те стопе и заплакала. Боро то није могао разумјети. Водио ју је на колаче и на неки сладолед најбољи на свијету и на ручак у експрес-ресторан. Онда су отишли по Драгишу. Добио је пуну кесу таблета.

– Зашто ми не пређемо да живимо у град, продамо татино имање и доселимо се у град? Да му је то некад предложила, да му је то неко некад предложио, Драгиша би пристао. Сад је било друкче, сад је он био мртав.

– Шта ће граду још један мртвац? Послије су жене испричале да је чак и он схватио да мали није његов, да му је она то рекла, да га је истјерала из стана који јој је обезбиједио преко другова. Жене на селу су сурове, али чак ни оне јој нису рекле да је ноћима спавао пред њеним вратима, да се ту испрелађиво и да му је срце препукло кад га је једно јутро мали шутно с прага зарежавши мајчински: *Мрш, џукело!* Драгиша више није излазио из куће, а жене су једнако долазиле да га обиђу и даривају, наранџом, теглом слатка, вуненим чарапама, једна му је дуге гаће донијела. Ружа је пазила мртвог швалера, није више палила јазавичји лој, али би се понекад заиграла с његовим прашковима и таблетама. Кад би схватила да је претјерала, очитала би *Оче наш* и вратила се на нормалу. И онда је умрла.

Народ је споро долазио. Народ на селу је сумњичав. Дошао је и доктор из града са Бором. Констатовао је смрт, чак је то и написао Драгиши за сваки случај и ударио печат. Боро му је пренио да ће ујутру стићи сандук и одјећа за укоп, да је она све то уговорила ономад за обоје и дао му је књижицу. Драгиша ју је ставио у онај регал. Планирао је да је сахрани с Ружом. Увече је соба опет била пуна. Иста она заова, потежући трећу чашу ракије проџемрга: *Оде и Ружа*, на што једна комшиница, она што

је донијела вунене чарапе, дода: *Бар се није пашила*, а млада кума кроз сузе продужи: *Изгледа ко да и није умрла*.

То је већ прелило чашу и скупљени народ одлучи да се покојница пренесе из собе на једну клупу у кухињи, да им буде на оку, за сваки случај. Боро се први пут прекрстио док је шапутао: *Опрости им, Боже, не знају шта раде*, на шта се друга заова, дакле сестра његова, брецну: *Знамо, Боро, знамо, све ми знамо!* Боро је од тада ућутао, док су сви други говорили и пили и јели, јер се ваља. Заове које су припремале мејт остале су неколико дана да поспреме по кући. Покушавале су да прозраче собе не би ли из њих истјерале смрад јазавичје масти, попалиле су иза штале све покојничине ствари, чак и рухо и мантил у коме је музла. Попалиле су неке старе постељине, оне нераспаковане су подијелиле међу собом. Поспремиле су и њену банковну књижицу коју вратише брату тек након што се више пута потврдило да нико од њихових не може подићи ујнин новац. А трудили су се, ишли су чак у Нови Сад да тамо окушају срећу. Драгиша се спремио за Сарајево да упита Бору колико новца има на том рачуну и да види шта ће с њим. Одговорио му је у фенинг, нагласивши да је он правни насљедник, једини, а кад он оде, то ће бити онај мали којег је признао као свог. Драгиша га је упитао може ли за то да купи неки стан у граду, он се у ону кућу не смије вратити, рекао је да ће све преписати њему, на шта је Боро одговорио: *Радије све попали*.

Боро му је рекао да је Ружа завршила све за споменик, да ће на њему бити мјеста и за њега, али да ће између њих бити крст, бијели. Вратили су се у Борин стан, вечерали су сланине и лука које је Драгиша донио са села, без хљеба, попили су по двије ракије и лијекове пред спавање. Драгиша се није пробудио. Била је то посљедња Ружина смрт. А јутро је мирисало на јазавичји лој.